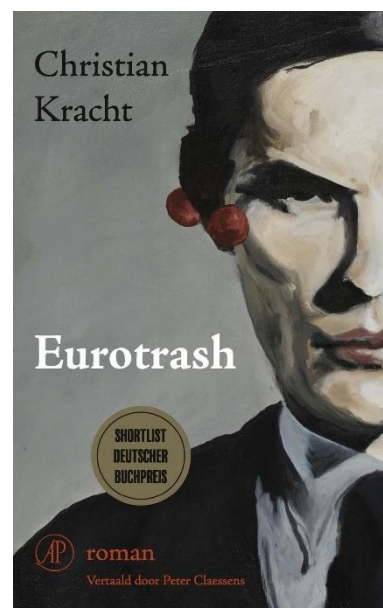

Duister familieverleden als ontregelend spiegelspel

over *Eurotrash* van Christian Kracht

door Peter Claessens

In *Eurotrash* gaat ene Christian Kracht met zijn hulpbehoevende moeder – die normalerwijs psychiatrische kliniek in, psychiatrische kliniek uit gaat – op reis om het geld kwijt te raken dat de familie in de nazitijd op dubieuze wijze heeft verkregen. Psychiatrie en (oorlogs)geweld, moederliefde en de poging te ontkomen aan een verontrustend duister familieverleden spelen in *Eurotrash* een hoofdrol en gaan een even hartverscheurend als humoristisch verband aan.

Als geen ander speelt Christian Kracht een spel met taal en werkelijkheid, literaire usances én bij voorkeur ook de ondermijning ervan. De aangewezen strategie om dat te bereiken is de grens te vervagen tussen werkelijkheid en fictie. Dat begint al met het feit dat de hoofdpersoon de naam van de auteur Christian Kracht draagt, terwijl Kracht er vanzelfsprekend op staat dat er geen simplistische identificatie van hoofdpersoon en auteur plaatsvindt.

Nog een voorbeeldje van zijn literaire zelfondermijning of literaire spel, het is maar hoe je het wil noemen: de zin op blz. 137, als de hoofdpersoon Christian Kracht en zijn moeder in een visrestaurant zitten en de moeder vaststelt dat het er wat chiquer geworden is en vervolgens vraagt: ‘Sagt man eigentlich chic oder schick?’ wat ik heb vertaald met ‘Wat is het eigenlijk: chic of sjiek?’ Het is mijn favoriete zin in het boek, een volstrekt nonsensicale zin, in het Duits en in het Nederlands. Het verschil is niet te horen, ook niet voor het tweetal in het boek. Toch wordt er luchtig overheen gewalst. Zoonlief zegt alleen: ‘Keine Ahnung.’/ ‘Geen idee.’ De lezer daarentegen wordt met de neus op het feit gedrukt dat hij léést (de lezer kan immers het verschil in schrijfwijze zien) en dat het gesprek dus fictief is. Dit ondergraaft de schijn die juist in de rest van het boek hooggehouden wordt dat de reis een werkelijke reis is (in tegenstelling tot de reis die Kracht in zijn eerste boek *Faserland* beschreef). Verderop in de roman wordt die indruk namelijk wel weer gewekt, bijvoorbeeld als ze het graf van Borges gaan bezoeken en moeder zegt: ‘Eindigde je boek *Faserland* niet ook ongeveer zo?’ en de zoon antwoordt: ‘Ja, maar dat was fictie. Dit hier is echt.’ (p. 196)

Kracht houdt van dergelijke ontregelende ingrepen in de tekst die de lezer op het verkeerde been zetten en tot nadenken stemmen of aan het lachen maken. Het lijkt ook een verwijzing naar de eerste westerse ridderroman die speelt met fictie en werkelijkheid, niet toevallig ook een verhaal waarin twee opmerkelijke types op reis gaan, Don Quichot en Sancho Panza, die ook aan hun

fictieve boekengestalte trachten te ontkomen door over zichzelf als werkelijke personen te spreken. En ja hoor, Don Quichot en Sancho Panza verschijnen ook in *Eurotrash* op het toneel, in de volgende bizarre dialoog waarin de moeder vraagt:

‘Wist je dat we op het moment in een boek worden beschreven? Zoals bij Cervantes?’ vroeg ze.

‘Don Quichot en Sancho Panza.’

‘Ja. Maar dat waren verzonnen figuren. Wij zijn echt.’

In het geval van ‘chic of sjiek’ wist ik de vertaling één op één gelijk aan het origineel te houden. Maar meestal moet de vertaler een winst- en verliesrekening opmaken. Er gaat iets verloren, er wordt iets gewonnen, er wordt iets helderder bij vertaling, er wordt iets dubbelzinniger, ambiguë.

Een voorbeeld uit *Eurotrash*. Daar is sprake van een nazivereniging die ‘Kraft durch Freude’ heet, in mijn vertaling ‘Kracht door Vreugde’. Daardoor gaat in het Nederlands de naam van de auteur (en de hoofdpersoon) opeens meeklinken, alsof Krachts tekst over de verstrengeling van zijn familie met de duistere krachten van geld en geweld in nazitijden al niet ambigu genoeg is. Christian Kracht speelt daarmee en dat zijn familienaam nu opduikt in een nationaalsocialistische vereniging (terwijl dat in het Duits niet het geval is) vergroot dit spel met ambiguïteit alleen nog maar.

Een ander voorbeeld: Krachts vader was gewend de naam Kracht extra groot onder hotelrekeningen te zetten, in kapitalen ‘zo: K-R-A-C-H-T.’ (staat er op p. 128) In het Duits gaat het dan om het belang dat hij hecht aan zijn bekendheid in Zwitserse grand hôtels. In het Nederlands wordt hierdoor letterlijk de *kracht* van zijn autoriteit benadrukt, een betekenis die in het Duits niet present is, waar ‘kracht’ alleen als werkwoord bestaat en hooguit zoiets als ‘het kraakt, het dreunt’ of ‘hij gaat bankroet’ kan betekenen, wat niet van toepassing is op deze rijke zakenman!

Dergelijke overwegingen zijn voor een vertaler beslist niet onzinnig of vergezocht. Zeker gezien het feit dat Kracht veel met taal en klankwerking speelt. Zo schrijft hij: ‘Altijd was er de taal zelf geweest, de bevrijding en gelijktijdige beheersing van de spastische tong, was er het unieke geheim geweest dat was gelegen in de correcte opeenvolging van de lettergrepen.’ Dat vergroot de uitdaging voor de vertaler alleen maar zijn vertaling tot in de fonetiek zo veel mogelijk identiek aan het origineel te maken. Als het lukt ‘das eingefressene, eingefräste, verbohrte, verbiesterte Schweigen’ te vertalen met ‘het ingevreten, ingekerfde, verbeterd, onverbeterlijke zwijgen’ (over het naziverleden, p. 162) en de plaatsnaam Morges ‘hatte immer wie een Gemenge aus manger, Mord und morsch geklungen’ met ‘had altijd als een mix uit *manger*, moord en vermolmd geklonken’ (p. 189) is de vertaler dan ook in zijn nopjes.

In dit soort gevallen worden de vermogens van de vertaler op vindingrijkheid beproefd. Maar niet alleen dan bewijst hij zijn belang als talige bruggebouwer. De vertaler bewaakt en bevordert de

overdracht van betekenis, zinspelings en zin. Dat traject van overdracht begint bij de fonetische elementen, 'chic of sjiek', die door de auteur worden 'vertaald' in een woord dat in zekere zin weer een vertaling is van een fysiologische, waarneembare werkelijkheid. Met al die verschillende stadia in het vertaalproces waarmee de auteur de werkelijkheid in een boek 'vertaalt' heeft de vertaler rekening te houden in zijn vertaalproces. Elke werkelijkheid wordt vertaald in een metafoor, het woord 'meta-foor' is zelf al een ander woord voor overdracht, vertaling. Het leven berust op vertaling, zoals de taal berust op metaforen. En elke vorm van communicatie, elke ontmoeting is een vertaling van een set metaforen in een andere set metaforen in de hoop dat ze bij elkaar passen, dat er een brug geslagen wordt. Als dat lukt kunnen we spreken van een goede vertaling, een brug over alle verschillen heen tussen taal en werkelijkheid, auteur en vertaler, tussen twee verschillende talen, tussen twee taalgebieden, twee werelden, twee werkelijkheden.

Het slaan van een brug over alle diversiteit heen is misschien wel belangrijker dan ooit in onze gepolariseerde tijden.

***

Vertalersgeluktournee

15 juni 2022

Peter Claessens is auteur en vertaler van literatuur en filosofie. Naast werk van Christian Kracht vertaalde hij o.a. *Wereldhistorische beschouwingen* van de Zwitserse cultuurhistoricus Jacob Burckhardt en het binnenkort bij uitgeverij Boom verschijnende *Marx, Wagner, Nietzsche* van de politicoloog Herfried Münkler. In Privé-domein verschenen zijn veelgeprezen vertalingen van dagboeken van Harry Kessler en Alma Mahler. Daarnaast publiceerde hij uitgebreid over de filosofie en receptie van Friedrich Nietzsche. Van 1998 tot 2010 was hij werkzaam als redacteur en uitgever in Amsterdam en acquireerde hij 1979 van Christian Kracht. Hij werd geboren in Maastricht en woont in Keulen.

Christian Kracht (1966) behoort tot de top van de Duitstalige literatuur. Zijn romans *Faserland*, *1979*, *Ik ben hier in zonneshijn en schaduw*, *Imperium* en *Die Toten* zijn in meer dan dertig talen vertaald. Hij ontving diverse grote prijzen. *Eurotrash* werd genomineerd voor de Preis der Leipziger Buchmesse.